

הסוגיא התשע עשרה – המוציא תבן (עו ע"א-עו ע"ב)

- [1] משנה
מתני' המוציא תבן כמלא פי פרה, עצה כמלא פי גמל, עמיר כמלא פי טלה, עשבים כמלא פי גדי, עלי שום ועלי בצלים לחים כגרוגרת, יבשים כמלא פי גדי, ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן. המוציא אוכלים כגרוגרת, ומצטרפין זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן. חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן וסובן ומורסנן; רבי יהודה אומר חוץ מקליפי עדשין שמתבשלות עמהן.¹
- [2] ביאור "עצה"
מאי עצה? אמר רב יהודה: תבן של מיני קטנית.²
- [3] מחלוקת ראשונה – רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש
כי אתא רב דימי אמר: המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל – רבי יוחנן אמר חייב; רבי שמעון בן לקיש אמר פטור.
- [4] באורתא אמר רבי יוחנן הכי לצפרא הדר ביה. אמר רב יוסף: שפיר עבד דהדר ביה דהא לא חזי לגמל; אמר ליה אביי: אדרבה – כדמעיקרא מסתברא דהא חזי לפרה.
- [5] מחלוקת שניה – רבי יוחנן ורבי אושעיא
אלא³ כי אתא רבין אמר: המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל דכולי עלמא לא פליגי דחייב כי פליגי במוציא עצה כמלא פי פרה לפרה ואיפכא איתמר – רבי יוחנן אמר פטור; ר' אושעיא⁴ אמר חייב. "רבי יוחנן אמר פטור" – אכילה על ידי הדחק לא שמה אכילה; "ר' אושעיא⁵ אמר חייב" – אכילה על ידי הדחק שמה אכילה.
- [6] פיסקא ממשנתנו
עמיר כמלא פי טלה
- [7] נוסח אחר בהלכה
והתניא כגרוגרת. אידי ואידי חד שיעורא הוא.
- [8] פיסקא ממשנתנו
עלי שום ועלי בצלים – לחים כגרוגרת; ויבשים – כמלא פי הגדי; ואין מצטרפין זה עם זה, מפני שלא שוו בשיעוריהן.

1 בוותיקן, אוקספורד, ומיינכן יש כאן פיסקא קצרה של המשנה; בדפוס ראשון וגניזה כל המשנה נמצאת כאן; ואילו בוילנא הרישא ("המוציא תבן [...] שלא שוו בשיעוריהן") נמצא כאן, והסיפא ("המוציא אוכלים [...] שמתבשלות עמהן") נמצא להלן ב"10].

2 "תבן של מיני קטנית" – גניזה: "רבס > רבס? < של מיני קדגניות > קרגניות? <".

3 גניזה: "אלא כי איתמר הכי איתמר כי אתא" וכו'.

4 כן הוא בכל עדי הנוסח; בוילנא: "ריש לקיש".

5 כן הוא בכל עדי הנוסח; בוילנא: "ריש לקיש".

- [9] **אמר רבי יוסי בר חנינא אין מצטרפין לחמור שבהן אבל מצטרפין לקל שבהן.** וכל דלא שוו בשיעוריהו מצטרפי? והתנן: הבגד שלשה על שלשה והשק ארבעה על ארבעה והעור חמשה על חמשה מפץ ששה על ששה; ותני עלה: הבגד והשק השק והעור העור והמפץ מצטרפין זה עם זה ואמר רבי שמעון מה טעם מפני שראויין ליטמא מושב⁶ טעמא דראויין ליטמא מושב⁷ אבל אין ראויין ליטמא מושב⁸ לא. **אמר רבא הכא נמי חזיא⁹ לדוגמא**
- [10] **המוציא אוכלים כגרוגרת** פסקא ממשנתנו
- [11] **וסובן ומורסנן לא מצטרפי והתנן חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה הן וסובן ומורסנן. אמר אביי: שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה.** דיון בצירוף סובין ומורסן
- [12] **רבי יהודה אומר: חוץ מקליפי עדשים המתבשלות עמהן.** פסקא ממשנתנו
- [13] **עדשין אין – פולין לא, והתניא, רבי יהודה אומר: חוץ מקליפי פולין ועדשים. לא קשיא – הא בחדתי, הא בעתיקי. עתיקי, מאי טעמא לא? אמר רבי אבהו: ¹⁰ מפני שנראין כזבובין בקערה.** דיון בצירוף קליפי פולין

הדרן עלך כלל גדול

6 נ"א: "לטמא משכב ומושב".
 7 נ"א: "לטמא משכב ומושב".
 8 נ"א: "לטמא משכב ומושב".
 9 נ"א: "חאזו", "חזי".
 10 לא אמר רבי אבהו חסר בוותיקן.

רש"י

משנה. עצה מפרש בגמרא. כמלא פי גמל נפיש שיעורא מפי פרה, אבל כמלא פי פרה לא מייחייב, דהא לא חזו לפרה. עמיר קשין של שבלין. פי טלה נפיש מפי גדי, הלכך עמיר, דלא חזי לגדי, לא מייחייב כמלא פי גדי עד דאיכא מלא פי טלה, אבל עשבים, הואיל וחזו בין לטלה בין לגדי, מייחייב אפילו כמלא פי גדי. לחין הראויין לאדם כגרוגרת, דזה שיעור לכל מאכל אדם לשבת, אבל כמלא פי גדי לא, דלחים לא חזו לגדי. גמרא. המוציא תבן כמלא פי פרה והוציאו להאכילו לגמל, שפי גמל גדול מפי פרה. דהא חזי לפי פרה הלכך שיעור חשוב הוא, ולכל מי שיוציאו לא פקע שיעוריה בהכי. דחייב דהאיכא שיעורא דחזי לפרה, הלכך כשר להצניע הוא, ומצניעין כמוהו. עצה לא חזיא לפרה אלא על ידי הדחק, אלא לגמל הוא דחזו, וזה הוציאו לפרה. ר' יוחנן אמר פטור דהא לגמל דחזי ליה ליכא שיעורא, ואי משום דלצורך פרה הוציאו, ולגבה איכא שיעור – אכילה על ידי הדחק לאו אכילה היא, הלכך לא משערינן ליה בפרה. אין מצטרפין לחמור שבהם מי ששיעורו גדול הוי קל, ואינו מצטרף להשלים שיעורו של חמור, דהא לא חשיב כי ההוא, אבל החשוב משלים את הקל לכשיעור, תבן מצטרף עם עצה להשלים פי גמל, ועצה אין מצטרף עם התבן להשלים מלא פי פרה. מי מצטרפין אפילו להשלים חמור את הקל. שלשה על שלשה לטומאת מדרס הזב ליעשות אב הטומאה. הבגד והשק מצטרפין שהבגד משלים שיעור השק, שק עשוי מנרצה של עזים. ואמר ר' שמעון מה טעם מצטרפין. הואיל וראויין ליטמא מושב אם צירף משנים יחד לטלאי מרדעת של חמור כשיעורו לענין מושב הזב, אם קצע משנים מהן ותקן טפח על טפח לישיב עליו – מיטמא ליה אב הטומאה במושב הזב, דתניא: המקצע מכולן טפח על טפח – טמא מושב, ואמרינן טעמא בפרק קמא דסוכה: הואיל וראוי לטלות על גבי חמור, שאינו מקפיד אם הוא משני מינין. הכא נמי חזי ביחד. לדוגמא מי שיש לו למכור צובר מכולן ונותן לפני הלונג, להראות שיש לו למכור מכולן, וניחא ליה שיהו מחוברין יחד, דאידי דזוטרי, כל חד וחד הרוח מפזרתו. משנה. אוכלים כו' למאכל אדם. ומצטרפין כל אוכלי אדם זה עם זה. חוץ מקליפיהן שאינן אוכל, ואין משלימין השיעור. ועוקציהן זנב הפרי, דהוא עץ בעלמא. וסובן קליפת חטין הנושרת מחמת כתישה. ומורסנן הנשאר בנפה. ר' יהודה אומר כל הקליפין אין מצטרפין כדאמרן, חוץ מקליפי עדשים שמצרפות אותן. שמתבשלות עמהן לאפוקי קליפה היצונה שהן גדלות בתוכה, הנושרות בגורן. גמרא. בלוסה מעורבת בסובנה ובמורסנה, הלכך לחם הארץ קרינן ביה, ומיהו, לענין שבת – מידי דחשיב בעינן, וסתמייהו דהני לאו אוכל נינהו. פולין חדתי קליפתן מצטרפין. כזבובין לפי שהן שחורות. הדרן עלך כלל גדול.

מסורת התלמוד

[1] אוכלים כגרוגרת ומצטרפין עיין משנה מעילה ד ה. [2] עצה [...] תבן של מימי קטנית עיין משנה אהלות יח ב ותוספתא חולין ו יא, עמ' 508. [4] באורתא [...] לצפרא שבת קלו ע"ב; ביצה כד ע"ב; יבמות לז ע"א; בבא קמא עא ע"ב. [5] המוציא [...] עצה כמלא פי פרה [...] רבי יוחנן וכו' עיין ירושלמי שבת ז ו [=מ"ד] י ע"ד. ואיפכא איתמר בבא בתרא ס ע"ב; נדה כד רע"א. אכילה על ידי הדחק בבא קמא יט ע"ב, קי ע"א. [8] מפני שלא שוו בשיעוריהן עיין משנה מעילה ד ג. [9] אמר רבי יוסי בר חנינא אין מצטרפין לחמור וכו' ירושלמי שבת ז ו [=מ"ד] י ע"ד (ר' יונה ר' יוסה גליליא בשם ר' יוסי בן חנינה); ועיין משנה כלים כז ג ("זה הכלל כל שחבר לו מן החמור" וכו'). וכל דלא שוו [...] והתנן הבגד [...] ותני עלה וכו' סוכה יז ע"ב. הבגד שלשה וכו' משנה כלים כז ב; בבלי שבת להלן עט ע"א; סוכה שם. הבגד והשק וכו' משנה מעילה ד ו; ירושלמי שם; סוכה שם; ועיין משנה כלים כז ג. ואמר רבי שמעון מה הטעם מפני שראויין וכו' משנה מעילה שם; ירושלמי שם; סוכה שם; ועיין תוספתא מעילה א ל, עמ' 559 ("ר' שמעון אומר [...] מפני ששדה טפח על טפח משם קציע"); משנה כלים כז ד ("המקצע מכולם טפח על טפח טמא"); תוספתא כלים בבא בתרא ב ה, עמ' 592 ("המקציע למשכב אין פחות משלשה על שלשה ולמושב טפח..."); ירושלמי שם ("ר' ירמיה בעי ניהא יצטרפו למושב שכן שוו למושב בטפח..."). טעמא דראויין [...] אבל אין ראויין וכו' עיין ירושלמי שם. לדוגמא משנה שבת י א. [11] חמשת רבעים וכו' משנה חלה ב ו. אמר אבוי וכו' עיין ירושלמי חלה ב ו, נח ע"ד. [13] לא קשיא הא בחדתי הא בעתיקי לעיל מח ע"א; להלן קלב ע"ב; מועד קטן ד ע"ב; בבא מציעא ס ע"א; ועיין שבת קמו ע"א, ע"ז, כ ע"ב וכן בבא קמא קיד ע"ב; מנחות כב ע"א. מפני שנראין כזבובין בקערה עיין ירושלמי שבת ז ו [=מ"ד] י ע"ד ("באדמות אבל בשחורות פורשות הן").

ביאור הסוגיא

מבוא

הסוגיא האחרונה של פרקנו היא שוב סדרת דיונים קצרים המבארים את פסקאות המשנה. עיין במבוא לסוגיא הקודמת. בהתאם לכך נימנע גם כאן מלהיכנס לדיונים ארוכים התלויים במחקר מקיף של פרקיה הבאים של מסכת שבת.

ביאורים

[2] אמר רב יהודה: תבן וכו' – רב יהודה פירש שעצה היא תבן של קטניות. וכן משמע ממשנה אהלות יח ב: "שלשה בית פרסות הן [...] התבואה בשתי כברות והקטניות בשלש כברות ושורף את הקש ואת העצה" וכו'. ועיין עוד בתוספתא חולין ו יא, עמ' 508.

[3–5] כי אתא רב דימי [...] כי אתא רבין וכו' – הנה דברי האמוראים בפיסקא [3] ובפיסקא [5] ללא דברי סתם התלמוד:

[3] כי אתא רב דימי, אמר: המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל – רבי יוחנן אמר: חייב; רבי שמעון בן לקיש אמר: פטור.

[5] כי אתא רבין, אמר: המוציא עצה כמלא פי פרה לפרה – רבי יוחנן אמר: פטור; ר' אושעיא אמר: חייב.

לפי פשוטן אין מחלוקת בין שתי מימרות אלו, וככל הנראה מתאימות הן זו לזו ומשלימות זו את זו; וכן משמע מן הסוגיא המקבילה בירושלמי שבת ז ו, י ע"ד:

תני ר' הושעיה: הוציא תבן לגדי¹¹ כמלא פי גדי – חייב.

ר' אילא אמר: ר' יוחנן בעי מעתה: הוציא אוכלין לחולה כמלא פי חולה, יהא חייב?¹²

הגר"ש ליברמן כתב בירושלמי כפשוטו, עמ' 149: "זו היא מחלוקת ר' יוחנן ור' הושעיה שבבבלי עו ע"א (לפי גירסת ר"ח וכתב יד שם. עיין דקדוקי סופרים) במוציא עצה כמלא פי פרה לפרה. ועיי"ש טעם המחלוקת. ולפי הירוש' נראה שר' יוחנן פטור מפני שאין אנו הולכים אחר מחשבתו". כלומר, מדברי רבי יוחנן בירושלמי משמע שהמוציא אוכלין לחולה כמלא פי חולה פטור לא משום ש"אכילה על ידי הדחק לא שמה אכילה", אלא משום שהוציא פחות מן השיעור שקבעו חכמים למאכלי אדם (כגרוגרת), ואין העובדה שהוא מתכוון להוציא למי ששיעור קטן כזה מועיל לו מעלה או מורידה, או כלשון ליברמן: "אין אנו הולכים אחר מחשבתו". לפיכך, פירוש המחלוקת בירושלמי בנוגע למי שהוציא "תבן לגדי כמלא פי גדי" הוא, שרבי הושעיה מחייב משום שהמוציא התכוון בהוצאה זו למי ששיעור כזה מועיל לו, ואף על פי שהוא פחות מן השיעור שקבעו חכמים לתבן; ורבי יוחנן פטור, משום שהמוציא הוציא פחות מן השיעור

11 כן הוא בגוף כתב יד ליידין: "הוציא תבן לגדי" וכו'; ונוסף בגיליון על ידי אחר: "[לפרה כמלא פי פרה הוציא תבן]". הגר"ש ליברמן בירושלמי כפשוטו, עמ' 149, כתב: "וגירסת גוף כ"ל יותר נוחה".

12 בהמשך הירושלמי שם: "מודה ר' הושעיה שאם הוציא תבן לפרה כמלא פי גדי [שהוא] פטור, דלא תיסבור כמה דאית ליה לחומרא אית ליה לקולא" וכתב הגר"ש ליברמן בירושלמי כפשוטו, עמ' 150: "ומימרא זאת לפי הגירסא שלפנינו אין לה שום ביאור, ואולי יש לפנינו חסרון בירושלמי וצ"ל: מודה ר' הושעיה שאם הוציא תבן [לגמל כמלא פי פרה שהוא חייב תבן] לפרה כמלא פי גדי [שהוא] פטור. ועיין בבלי שם עו א'. ולפי גירסא זו יהא מובן גם המשך הירושלמי: דלא תיסבור כמה דאית ליה לחומרא וכו', ועיין מ"ש בזה הגאון ר"מ אפשטיין במיכל המים שנדפס בהשלמת הירושלמי ווילנא תרפ"ח". במיכל המים שם כתב: "ולענין דכצ"ל ומודה ר' הושעיה שאם הוציא תבן כמלא פי פרה לגמל שהוא חייב דלא תסבור כמה דאית ליה לחומרא אית ליה לקולא, כלומר...". ובשערי תורת ארץ ישראל, עמ' 173, הגיה: "צ"ל: שאם הוציא עשבים לפרה במלא פי גדי שהוא חייב דלא תיסבור כו' (וכעין זה בבבלי ע"ו א' לרבין)". ואולי אפשר לקיים את נוסח כתב היד כפי שהוא ולפרש את הלשונות "קולא" ו"חומרא" על פי סוגיית הירושלמי לעיל מיניה (שנביא להלן בביאור ל- [8–9]): "חומר משלים לקל, אין הקל משלים לחומר", כלומר מאכל הגדי משלים לשיעור מאכל הפרה אבל לא להפך. וכן הפירוש כאן: ר' הושעיה החשיב תבן כמלא פי גדי למקרה החמור, דהיינו גדי, אבל לא למקרה הקל, דהיינו פרה.

שקבעו חכמים לתבן למרות שהתכוון בהוצאה זו למי ששיעור כזה מועיל לו, שהרי "אין אנו הולכים אחר מחשבתו".

הנה, גם המסורת בבבלי (דברי רבין ב-[5] ללא דברי סתם התלמוד) מתפרשת יפה בדרך זו. רבי יוחנן אמר שהמוציא עצה כמלא פי פרה לפרה פטור משום שהוציא פחות מן השיעור שקבעו חכמים לתבן ואין אנו מתחשבים בעובדה שהתכוון בהוצאה זו לשם אכילת הפרה, ששיעור כזה מועיל לה. רבי אושעיא אמר לעומת זאת שחייב למרות שהוציא פחות מן השיעור שקבעו חכמים לעצה (כמלוא פי גמל), וזאת משום שהולכים אחר כוונת המוציא, והרי התכוון להאכיל עצה זו לפרה, ואכן הוציא כשיעור המתאים לה.

לאחר שראינו את פירושו של ליברמן למחלוקת רבי יוחנן ורבי הושעיה על פי הירושלמי, יש מקום לשער שגם המחלוקת הראשונה בבבלי (דברי רב דימי ב-[3]) אינה אלא בבואתה של המחלוקת השנייה. לפי רבי יוחנן, "המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל" חייב משום שהוציא כשיעור שקבעו חכמים לתבן, ואין אנו מתחשבים בעובדה שהתכוון בהוצאה זו לשם אכילת הגמל ובכך שהשיעור שהוציא ("כמלא פי פרה") אינו מועיל לגמל. רבי שמעון בן לקיש אומר לעומת זאת שפטור משום שהשיעור שהוציא ("כמלא פי פרה") אינו מועיל לגמל למרות שהוציא כשיעור שקבעו חכמים לתבן, שהרי כוונתו היא הקובעת, והוא התכוון לגמל.

שאלת ההבחנה בין דברי האמוראים עצמם לבין פרשנותם בידי סתם התלמוד מתעוררת גם בנוגע לדברי אמוראי בבל, רב יוסף ואביי, שבפיסקא [4]. אמנם כל הפיסקא נמסרה בארמית, אבל עדיין ניתן להבחין בה בין גרעין רעיוני לבין הרחבה ופיתוח ספרותי. הנה עיקר תוכן הפיסקא: "אמר רב יוסף [...] הא לא חזי לגמל; אמר ליה אביי: אדרבה [...] הא חזי לפרה". ייתכן שדברי אמוראים אלה מוסבים ישירות על מימרת רבי יוחנן ("רבי יוחנן אמר חייב") ולא על חזרתו ("שפיר עבד דהדר ביה"). בהקשר זה יש לציין שפתיחת פיסקא [4], "באורתא אמר רבי יוחנן הכי לצפרא הדר ביה", דומה מאוד למימרת רבינא להלן, שבת קלו ע"ב: "באורתא אמר רבא הכי, לצפרא הדר ביה". ייתכן אפוא שחלק מלשון פיסקא [4] משקף שכלול ספרותי של בעל סתם התלמוד ולא את דברי רב יוסף ואביי עצמם. קבעתי את נוסח הפנים של סוגיית התלמוד לעיל בהתאם לאפשרות זו, אבל אין הדבר מוכרח.

יותר חשוב הוא הספק בנוגע לפירושו של דברי רב יוסף ואביי. האם התכוונו לומר שהשיעור "כמלוא פי פרה" ראוי או אינו ראוי לגמל, או שהתבן עצמו ראוי או אינו ראוי לגמל? לפי האפשרות הראשונה מתיישבים דבריהם עם פירוש המחלוקת בין רבי יוחנן לבני הפלוגתא שלו, שהוצע לעיל על פי המקבילה בירושלמי. מאידך, לפי האפשרות האחרונה מתקרבים דבריהם לפירוש סתם התלמוד בפיסקא [5] להלן: "רבי יוחנן אמר: פטור – אכילה על ידי הדחק לא שמה אכילה; ר' אושעיא אמר: חייב – אכילה על ידי הדחק שמה אכילה". לפי פירוש זה מובן מאליו שתבן ראוי לפרה, ולכן "המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל דכולי עלמא לא פליגי דחייב".

הנה, לפי דברי סתם התלמוד סותרת מימרתו השנייה של רבין את מימרתו הראשונה של רב דימי, ומחליפה אותה. בעל הסוגיא ניצל את הדגם (הנדיר יחסית)¹³ של "ואיפכא איתמר" כדי להדגיש עובדה זו. אולם הדגם עצמו אינו מתאים לגמרי לשתי המימרות כאן, שהרי לפיו אמורה המימרא השנייה לשקף מסירה חלופית של המחלוקת הראשונה כמו במקרים האחרים של "ואיפכא איתמר" שנאמרו בנוגע למחלוקות בין רבי יוחנן וריש לקיש. ואמנם, כאן המחלוקת הראשונה היא בין רבי יוחנן לריש לקיש, אבל השנייה היא בין רבי יוחנן לרבי הושעיה! לכן סביר להניח שהגירסא "ריש לקיש" בפיסקא [5] במקום גירסת כל כתבי היד והדפוס הראשון: "רבי הושעיה", משקפת הגהה מאוחרת שמגמתה להתאים את המקרה שלנו לדגם המוכר והמקובל של "ואיפכא איתמר".

[7] אידי ואידי חד שיעורא הוא וכו' – בתוספות (ד"ה אידי ואידי חד שיעורא הוא) פירשו שתנא דמתניתין שנה "כמלא פי טלה" במקום "כגרוגרת", להודיע שהשיעור שבמשנה

תלוי בעובדה שעמיר ראוי לטלה ולא לאדם.¹⁴ אולם בתוספתא מעשרות ב כ, עמ' 236 שנינו: "לעולם יהא מאכיל פקיעי עמיר עד שיעשם חבילות", ופירש הגר"ש ליברמן בביאור הקצר שם: "כלומר, לעולם מאכיל לבהמתו פקיעין (כלומר, זירים מחוברים זה בזה) של תלתן, מפני שאינה נטבלת עד שתיעשה חבילה"; ובביאור הארוך (עמ' 690, ד"ה ולולי דבריהם) הסביר ש"תלתן הוא מאכל אדם ומאכל בהמה [...] ותרומה נוהגת בו כאוכלי אדם", עיין שם בדבריו. לכן יש מקום לשער – ללא דברי סתם התלמוד – שאין השיעורים זהים והמשנה והברייתא מתפרשות כפשוטן: הא כשהוציא לשם טלה, הא כשהוציא לשם אדם.

[9] אמר רבי יוסי בר חנינא: אין מצטרפין לחמור וכו' – גם לפיסקא זו מצאנו מקבילה ברורה בירושלמי שבת ז, ו, י ע"ד:

סוגייתנו [9]	ירושלמי שבת ז, ו, י ע"ד
אמר רבי יוסי בר חנינא: אין מצטרפין לחמור שבהן, אבל מצטרפין לקל שבהן.	ר' יונה ר' יוסה גליליא בשם ר' יוסי בן חנינה: חמור משלים לקל, אין הקל משלים לחמור; עשבים משלימין לתבן, אין התבן משלים לעשבים.
וכל דלא שוו בשיעוריהו מצטרפין? והתנן: ¹⁵ הבגד שלשה על שלשה והשק ארבעה על ארבעה והעור חמשה על חמשה, מפץ ששה על ששה;	ותני עלה: הבגד והשק, השק והעור, העור והמפץ מצטרפין זה עם זה, ואמר רבי שמעון מה טעם? מפני שראויין ליטמא מושב;
טעמא דראויין ליטמא מושב, אבל אין ראויין ליטמא מושב, לא!	ר' ירמיה בעי: ניחא יצטרפו למושב, שכן שוו למושב; בטפח [בשבת] ¹⁶ מניין?
אמר רבא: הכא נמי חזיא לדוגמא.	אמ' ר' זעירי קומי ר' מנא: שכן שוו בהסק. ¹⁷

דברי רבי יוסי בר חנינא, הן בבבלי הן בירושלמי, מבוססים על לשון משנה כלים כז ג:

העושה שנים מן הבגד וא' מן השק; שלשתן מן השק וא' מן העור; ארבעה מן העור ואחד מן המפץ – טהור. חמשה מן המפץ ואחד מן העור; ארבעה מן העור ואחד מן השק; שלשה מן השק ואחד מן הבגד – טמא. זה הכלל: כל שחבר לו מן החמור ממנו – טמא; מן הקל ממנו – טהור.

14 וכן פירש הרמב"ן ד"ה והתניא כגרוגרת אידי ואידי חד שיעורא הוא; הריטב"א ד"ה אידי ואידי חד שיעורא; והר"ן ד"ה והא תניא כגרוגרת אידי ואידי חד שיעורא הוא.

15 במשנה כלים כז ב הלשון הוא: "הבגד מטמא משום שלשה על שלשה למדרס ומשום שלש על שלש לטמא מת; השק ארבעה על ארבעה, העור חמשה על חמשה, מפץ ששה על ששה שוין למדרס ולטמא מת", "אלא שהש"ס מביאה בקוצר כמו שרגיל בכמה מקומות" (תוספות עו ע"א ד"ה ואמר).

16 כהגהת הגר"ש ליברמן בירושלמי כפשוטו, עמ' 149. בגוף כתב יד ליידין: "שוחק", ונמחק ונכתב במקומו על ידי אחר: "בהיסק". מהרי"ן אפשטיין כתב בדקדוקי ירושלמי, עמ' 516, הערה 51: "אבל הגהה מוטעית היא, וק"ע הגיה: הכא מניין, ואולי הנכון: "בטפח שוחק מניין" (לשבת), רצ"ע."

17 פירוש: כולם ראויים להסיק ושיעור אחד לכולם – כדי לבשל ביצה קלה, כדאיתא במשנת שבת ח ה, ט ה. אולם סוגיית הירושלמי ממשיכה: "אמ' ליה: אנן בעיי הוצאה ואת אמר היסק?", ואולי הקושיא היא שאין אדם שורף דבר הראוי למאכל בהמה ובטלה דעתו אצל כל אדם. אם כן, ייתכן שקושיא זו קשורה לשינוי בין "הסק" בירושלמי ל"דוגמה" בבבלי. סיום הירושלמי בעייתו: המימרא הבאה ("אמ' ר' לעזר בר יוסי קומי ר' יוסי: שכן שוו בהיסק") – משום שהיא זהה לדברי ר' זעירי קומי ר' מנא: "שכן שוו בהסק"; והמימרא האחרונה ("אמ' ליה: ניתני בהוצאת כוס קטן") – כפי שהעיר הגר"ש ליברמן בירושלמי כפשוטו, עמ' 149: לא ידעתי פירושו. ועיין הגהת שערי תורת ארץ ישראל, ריש עמ' 173.

לכן מתבקשת בשני התלמודים ההשוואה למשנה המקבילה במעילה ד ו ("הבגד והשק והשק והעור [...] רבי שמעון אומר: מפני שהן ראויין וכו'). גם המשך הקושיא (ר' ירמיה בירושלמי = סתם התלמוד בבבלי!) מתבסס על מסורות אלו. אולם ישנו הבדל מהותי בין ניסוח הקושיא בירושלמי לבין לשון הבבלי. הבבלי חוזר ודייק מלשון המשנה עצמה ("טעמא דראויין ליטמא מושב"), ואילו הירושלמי הכניס לדיון יסוד חדש: "שכן שוו למושב בטפח". דברים אלו מבוססים על תוספתא מעילה א ל, עמ' 559: "ר' שמעון אומר: הבגד והשק והעור והמפץ מצטרפין זה עם זה, מפני ששוה טפח על טפח משם קציע"; כלומר, עיקר טעם הצירוף הוא משום שאליבא דאמת שוו שיעוריהם לעניין טומאה, שהרי אם קיצעם בכוונה ולא נקרעו באקראי, שיעור אחד להם, כמו ששנו במשנה כלים כו ד: "המקצע מכולם טפח על טפח – טמא", ומבואר יותר בתוספתא כלים בבא בתרא ב ה, עמ' 592: "המקציע למשכב – אין פחות משלשה על שלשה; ולמושב – טפח; ומעמיד – כל שהוא" וכו'.¹⁸

מה בין לשון זה ללשון זה? לפי הירושלמי מפורש שהדבר תלוי בעובדה שישנו מצב שבו השיעורים שווים. לפי הבבלי אין הדבר ברור כל כך, כמשתמע מדברי רש"י בפירושו לסוגיא המקבילה בסוכה יז ע"ב.¹⁹ רש"י פירש במסכת סוכה שני פירושים ונחלקו המפרשים על פיהם לשני מחנות.²⁰ לפי הפירוש הראשון השאלה פורמלית גרידא: האם יש לכל אלו שיעור שווה אפילו אין הם עצמם מצטרפים לשום שימוש או תפקיד משותף? לפי הפירוש השני הם חייבים לשמש יחד באיזשהו תפקיד בפועל, וזה יסוד צירופם, כפי שביאר במיוחד לר"ן (ד"ה אבל אין ראויין לטמא מושב לא):

פי' רא"ה ז"ל: והכא לא חזו תרווייהו לחדא מילתא, דיבשין לא חזו לאדם ולחין לא קיימי לבהמה, אלא לאדם מיוחד לאוכל וכמאן דלא חזו לבהמה הוא ע"כ, ופרקי' הכא נמי חזו תרווייהו לדוגמא.

לפי הפירוש הראשון מספיק למצוא דבר שבו יש לכל אחד ואחד מן המנויים במשנה שיעור שווה, והיינו "דוגמא", כפי ששינו במשנה שבת י א:

המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת – חייב בכל שהוא, וכל אדם אין חייב אלא כשיעורו. חזר והכניסו – אינו חייב אלא כשיעורו.

אולם לפי הפירוש השני רק אם "חזו תרווייהו לחדא מילתא" עשויים הם להצטרף. לפי שיטה זו יש לחפש בתשובתו של רבא רמז לדבר שבאמצעותו מצטרפים כל הדברים הללו ל"חדא מילתא". לכן פירש רש"י כאן בשבת (עו ע"ב) לפי השיטה השנייה בסוכות:

הכא נמי חזי – ביחד. לדוגמא – מי שיש לו למכור צובר מכולן ונותן לפני חלונו להראות שיש לו למכור מכולן, וניחא ליה שיהו מחוברין יחד, דאידי דזוטרי, כל חד וחד הרוח מפורתו.

18 עיין במעילה יח ע"א, בסוכה יז ע"ב וברמב"ם הלכות כלים כג ב-ד, ובמיוחד בהלכה ג שם: "השק שיעורו ארבעה טפחים [...] העור חמשה על חמשה [...] בד"א? בקרע אחד מהן, שנקרא בלא כוונה, אבל הקוצץ בכוונה וקצץ אפילו טפח על טפח למושב או שלשה טפחים על שלשה טפחים למשכב – ה"ז מתטמא במדרס, בין שהיה הטפח על טפח שקיצץ או השלשה בגד או שק או עור או מפץ" וכו'.

19 הגה לשון הסוגיא שם: "וכל היכא דלא שוו שיעוריהו להדדי לא מצטרפי והתנן: הבגד שלשה על שלשה, השק ארבעה על ארבעה, העור חמשה על חמשה, מפץ ששה על ששה. ותני עלה: הבגד והשק, השק והעור, העור והמפץ מצטרפין זה עם זה! התם כדקתני טעמא, אמר רבי שמעון: מה טעם? הואיל וראוי לטמא מושב, כדתנן: המקצע מכולן טפח על טפח – טמא. טפח על טפח למאי חזי? ואמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי ינאי: הואיל וראוי ליטלו על גבי החמור". ופירש"י: "מה טעם מצטרפין הואיל וראויין בשיעור אחד לטמא מושב הזב. כדתנן המקצע מכולן – מאחד מכל אלו קיצע טפח על טפח. מקצע, שמשויהו סביב סביב באזמל ומתקנו יפה, אפילו אין בו אלא טפח על טפח, טמא, כדמפרש. הואיל וראוי ליטלו – לעשותו טלוי על גבי מרדעת החמור כנגד בית מושב האדם, וכיון דשוו שיעוריהו באחד מטומאות הזב ליעשות אב הטומאה, מצטרפין אף למדרס. ויש מפרשים: המקצע מכולן יחד – שחיבר קיצועיהו, שקיצץ כל המינין ועשה מהן טפח על טפח ותפרן יחד, והראשון נראה לי".

20 רש"י עצמו פירש בשבת דווקא כפירוש השני, וכן ר"ח בשבת והמאירי: הרי"י בשבת (עו ע"א ד"ה הואיל) הכריע כפירושו הראשון של רש"י בסוכות, וכן פירש הריטב"א (ד"ה ואמר ר' שמעון מה טעם הביא שתי הדעות).

[11] סובן ומורסנן וכו' – במשנה חלה בו שנינו: "חמשת רבעים קמח חייבים בחלה הם ושארין וסובן ומורסנן. חמשת רבעים חייבין, ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן – הרי אלו פטורין". בירושלמי חלה בו, נח ע"ד אמרו (על הרישא: "הם ושארין וסובן ומורסנן"): "א"ר יוחנן: דרך עיסה שנו". וכן להלן שם אמרו על הסיפא ("ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן"): "[...] דרך עיסה שנו – וכאן, מכיון שניטל מורסנן וחזר לתוכן, אין זה דרך עיסה". כלומר, אפילו בנוגע לחלה אין סובן ומורסנן מצטרפים לשיעור חלה אלא אם כן לא ניטלו ממנו מעולם, שהרי כך היא הדרך בלישת עיסה ואפייתה: אין מקפידים על תערובת קלה של סובין ומורסן, והיינו דברי אביי בסוגייתנו.²¹ מאידך, אין מחזירין אותם לאחר שהופרשו, ומשום כך שנו במשנתנו בשבת שאינם מצטרפים. ייתכן אפוא שאביי אמר את דבריו מלכתחילה על משנה חלה ישירות ולא כתשובה לשאלת סתם התלמוד כאן.

פירוש "בלוסה" היינו "מלוכלך" בפסולת, כפי שעולה מן המשנה במקוואות ט ה שבה עומדים "בלוסיין" בניגוד ל"נקיים", וכפירוש הגאונים שם, עמ' 124; ועיין בערוך השלם כרך ב, עמ' ק, ובמוסף הערוך, עמ' צב.

[13] אמר רבי אבהו וכו' – בירושלמי שבת זו, י ע"ד אמרו: "זעיר בר חנינא בשם ר' חנינא: הדא דאת אמר באדומות, אבל בשחורות פורשות הן", והעיר הלבני (עמ' רכב): "ושמא לא אמר ר' אבהו את דבריו על הברייתא, אלא על המשנה ועל עדשים כמ"ש ר' חנינא רבו בירושלמי סוף הפרק [...]. ומי שהקשה את הסתירה בין המשנה והברייתא והוכרח לחלק בין חדתי ועתיקי הסיב את דבריו מעדשים לפולין ועשאו חולק על רבו". ועיין עוד שם בביאורו.